

Председнички избори у САД 1968. године и београдска штампа²

Апстракт: У овом раду се анализира писање најзначајније београдске штампе о америчким председничким изборима 1968. године. Коришћени су најтиражнији дневни листови: Политика, Борба и Вечерње новости, као и најтиражнији недељници: НИН, Недељне новости, Илустрована политика и, коначно, Комунист као узорак идеолошки неупитних новина. Београдска штампа је била веома отворена према америчким утицајима крајем шездесетих година двадесетог века, упркос идеолошким и политичким разликама Сједињених Држава и Југославије. Њено извештавање о америчким председничким изборима одражава велику заинтересованост за америчку политику и амерички политички систем уопште, премда је истовремено снажно осуђивала америчко ангажовање у Вијетнамском рату. Избори су се одвијали у години велике кризе америчког друштва и стога пружали добар увид у многа друштвена кретања у Сједињеним Државама. Анализирајући свеукупно писање најзначајније београдске штампе о америчким председничким изборима у тренутку значајних међународних збивања и преокрета југословенске спољне политике откривају се извесна размимоилажења између званичне позиције СФРЈ и њене штампе.

Кључне речи: америчко-југословенски односи, амерички председнички избори, политички систем САД, београдска штампа, српски либерали, Вијетнамски рат, 1968. година

Увод

Сједињене Америчке Државе нашле су се у фокусу светске јавности 1968. године услед жестоких расних и социјалних сукоба, политичког насиља и наизглед потпуног слома друштвеног консензуса, као и

---

1 E-mail: bontaman@yahoo.com.

2 Овај чланак је настао на основу дипломског рада, одбрањеног у мају 2013. године на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду, код ментора проф. Дубравке Стојановић.

знатног опадања међународног престижа. Америчке „трауме“³ 1968. године започеле су неочекиваном ескалацијом глобално непопуларног Вијетнамског рата. Вијетконг је 31. јануара покренуо масовну „Тет“ офанзиву и нанео озбиљне губитке америчким положајима у Јужном Вијетнаму. Још више је страдало, може се рећи, америчко самопоуздање. Вера у скори завршетак и пожељан исход далекоисточне ратне авантуре остала је резервисана за владине званичнике, док је америчкој јавности постајало јасно да оба циља више није могуће постићи, и она се тегобно опредељивала између њих. „Американизација“ Вијетнамског рата⁴ – више од пола милиона стационираних војника – у условима огромне фискалне неравнотеже и масовног противљења рату значила је и крај надама да ће опсежне социјалне реформе председника Линдона Џонсона опстати. Његов концепт „Великог друштва“⁵ био је „најамбициознији програм друштвене бриге у историји САД“⁶, док његово залагање за људска права Афроамериканаца није виђено од Линколна, што је довело, као и сто година раније, до великог одобравања и великог оспоравања. Како су се очекивања са једне а страховања са друге стране стално повећавала, тако су унутрашњи сукоби постајали све виолентнији а америчко друштво све више подељено.⁷

Амерички председнички избори у 1968. години, драматични у свом току и могућим исходима као ретко који у историји, представљали су прилику за разрешење болних унутрашњих подела Сједињених Држава. Специфични изборни систем често је више пажње усмеравао на избор страначких кандидата него на саме (тј. опште) изборе. Кандидати двеју водећих странака бирају се низом прелиминарних избора или у локалним страначким кокусима појединачних држава у првој половини године, док коначно не буду потврђени на страначким конвенцијама у августу. Како се општи избори одржавају почетком новембра, то интензивна кампања траје читаве године. Уобичајено је да актуелни председник лако освоји кандидатуру своје странке за поновни избор. Међутим, на првим прелиминарним изборима Демократске странке, у држави Њу Хемпшир,

3 George Brown Tindall, David E. Shi, *America: A Narrative*. Vol. 2 (New York: W. W. Norton, 2007), 1260.

4 Fredrik Logevall, „The Indochina Wars and the Cold War, 1945–1975,“ in *The Cambridge History of the Cold War*. Vol. 2: *Crises and Detente*, 296 (New York: Cambridge University Press, 2010).

5 Alan Brinkley and Ellen Fitzpatrick, *America in Modern Times: Since 1890* (New York: McGraw-Hill, 1997), 474.

6 Erik Hobsbaum, *Doba Ekstrema: Istorija Kratkog dvadesetog veka 1914–1991* (Beograd: Dereta, 2002), 185.

7 Jeremi Suri, „Counter-cultures: the rebellions against the Cold War order, 1965–1975,“ in *The Cambridge History of the Cold War*. Vol. 2: *Crises and Detente*, 471 (New York: Cambridge University Press, 2010).

Џонсон је освојио свега 49% гласова у односу на кандидата антиратне фракције, сенатора Јуџина Макартија, који је однео 42% гласова. Како је, затим, улазак у трку објавио још један антиратни кандидат, популарни Роберт Кенеди, Линдон Џонсон се повукао, што је изазвало сензацију.⁸ Владин кандидат је постао Хјуберт Хамфри, потпредседник САД, који, након атентата на Роберта Кенедија, није имао озбиљних проблема да освоји демократску номинацију. На другој страни, бивши потпредседник САД и тврди антикомуниста, Ричард Никсон од почетка је био фаворит Републиканаца. С времена на време се на америчким председничким изборима појави јак кандидат неке „треће“ странке, а овог пута је то био ултраконзервативни Џорџ Валас, који је рачунао на тзв. Дубоки Југ, бивше демократско упориште које је Џонсон изгубио својим реформским потезима.⁹ У донекле неизвесној завршници, Никсон је освојио изборе са 301 електорским гласом и 32 државе, Хамфри је добио 191 глас и 13 држава (и главни град), док је Валас био трећи са 46 електорских гласа и пет јужњачких држава.¹⁰

Елиминацијом изразито антиратних кандидата у раној фази, председнички избори нису се посебно одражавали на америчку спољну политику. Бела кућа је благовремено упознала сва три кандидата о предстојећим спољнополитичким потезима,¹¹ а био је договорен и „изборни мораторијум“ у погледу подробнијег изјашњавања о Вијетнамском рату током кампање. Оба водећа кандидата била су „за мир у Вијетнаму“, а чак је и ратоборни Валас постепено ублажавао своју реторику. У односу према Совјетском Савезу Никсон је био слободан да заузима тврђе ставове, док је, насупрот томе, председник Џонсон покушавао да оствари напредак у међусобним односима до краја свог мандата, чак и након интервенције Варшавског пакта у Чехословачкој.¹²

---

8 Robert Dallek, *Lyndon B. Johnson: Portrait of a President* (New York: Oxford University Press, 2004), 331–332.

9 Henri Bemford Parks, *Istorija Sjedinjenih Američkih Država* (Beograd: Rad, 1986), 761.

10 Укупан број гласова, ирелевантан на посредним изборима, ипак илуструје неизвесност: Никсон је добио 43.4%, а Хамфри 42.7%. Упореди Џонсонову победу 1964: 61.1% према 38.5% или Никсонову 1972: 60.7% према 37,5%. „Никсон је однео победу на изборима са свега 500.000 гласова разлике, што је била цифра готово исто толико мала као и она којом је изгубио од Џона Кенедија 1960. године“, Robert D. Šulcinger, *Američka diplomatija od 1900. godine* (Beograd: Udruženje za studije SAD u Srbiji, 2011), 275.

11 Dallek, *Lyndon B. Johnson*, 355.

12 *Ibid.*, 359.

Напад на Чехословачку, 20. августа 1968, представљао је тачку преокрета у америчко-југословенским односима.¹³ Они су се, наиме, стално погоршавали током шездесетих година, када је Југославија настојала да води независну, ванблоковску политику у оквиру Покрета несврстаних. Повезујући се нарочито са афричким и азијским земљама, југословенска дипломатија није бирала речи осуде западног „империјализма“. У пракси је то значило често поклапање ставова Београда и Москве, а посебно у односу на рат у Вијетнаму и израелско-арапски рат 1967. године, када је југословенска антиамеричка кампања „достигла [...] такве размере да се стицао утисак да су агресију на арапске земље извршиле САД а не Израел.“¹⁴ Заоштравањем сукоба у Вијетнаму 1968. године, односи Београда са Вашингтоном пали су на најнижи ниво од 1948. године.¹⁵ У складу са званичном политиком, београдска штампа је помно пратила и оштро осуђивала амерички ангажман у Вијетнаму. „Брутални и прљави рат Америке“ осуђен је и на митингу подршке вијетнамском народу 6. априла у Београду, на коме је говорио функционер Вељко Влаховић, а у коме је учествовало „око 300.000 грађана“.¹⁶ Влаховић је на митингу позвао на минут ћутања за Мартина Лутера Кинга, убијеног два дана раније. После митинга група демонстраната се сукобила са милицијом покушавајући да продре до Америчке читаонице, а затим извела „sit-in“, односно поседала на плочник. Након интервенције у Чехословачкој, југословенско руководство је ублажило антиамеричку реторику и настојало да обнови односе са Западом.¹⁷ Спољна политика одређена је формулом еквидистанце према обе суперсиле и оба тора, као и окретањем ближеј сарадњи са земљама Трећег света у оквиру Покрета несврстаних.¹⁸

13 Tvrtko Jakovina, „Where Has War for Hearts and Souls Gone? The United States of America and Liberals in Yugoslavia in 1960' and Early 1970'“, in *125 Years of Diplomatic Relations between the USA and Serbia*, 152 (Belgrade: Faculty of Political Sciences, 2008).

14 Драган Богетић, „Југославија у хладном рату,“ *Историја 20. века 2* (2008): 359.

15 Dragan Bogetić, *Jugoslovensko-američki odnosi 1961-1971* (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2012), 247.

16 „Солидарност с вијетнамским народом је део наше борбе за мир и социјализам,“ *Политика*, 7. април 1968, 1.

17 Љубодраг Димић, „Година 1968 – исходиште нове југословенске спољнополитичке оријантације,“ у: *1968 – четрдесет година после*, 351 (Београд: Институт за новију историју Србије, 2008).

18 Драган Богетић, „Југославија у хладном рату,“ 367.

*

Посматрајући у целини, главне спољнополитичке теме водеће београдске штампе 1968. године биле су рат у Вијетнаму и мировни преговори који су започети 10. маја у Паризу, а за њима, помало изненађујуће, амерички председнички избори, док је укупан број текстова који се на различите начине дотичу Сједињених Држава готово непрегледан.¹⁹ Доминација ове две теме исказује се бројем и величином текстова, као и њиховом комуникацијском вредношћу, односно положајем текста на страницама новина.²⁰

19 Првобитна идеја дипломског рада била је да се представи „слика“ Сједињених Држава у београдској штампи 1968. године. Од тога се убрзо одустало јер би се узорак мерио хиљадама текстова, од прве трансплантације срца у историји, на почетку године, до „највеће представе на свету“ (*Политика*, 28. децембар 1968, 1), лета Апола 8 око Месеца, на крају године. Осим Вијетнамског рата, париских преговора и председничких избора, београдска штампа је детаљно извештавала о затегнутости са Северном Корејом, о америчко-совјетским односима, о улози САД у арапско-израелском сукобу. Пуно је писано о друштвеним покретима и политичким институцијама САД, од „црначког“ и хипи покрета до синдиката и Вол стрита, кризе долара и фискалних проблема САД. *Борба* је пренела интервјуе Оријане Фалачи са Норманом Мајлером и Рејом Бредберијем под провокативним насловом „Због чега не волим Америку“, као и интервјуе са црначким активистима Стоклијем Карлмајклом и Милтоном Хенријем. Атенгати на Мартина Лутера Кинга и Роберта Кенедија били су ударне вести више дана, праћени репортажама и фељтонима. Чак и пре Робертове погибије, Кенедијеви су добили знатан простор јер се приближавала петогодишњица убиства Џона Кенедија. Између осталог, током фебруара *Борба* је објавила фељтон у 17 наставака „Герисон оптужује“, док је, приближавајући се годишњици, *Политика* објавила фељтон у 20 наставака „Куда иде Америка?“. Отуда не чуди велики публицитет који је задобио „сензационални потез Жаклине Кенеди“ (*Борба*, 26. октобар 1968, 1), односно њена удаја за Оназиса, што је оштро критиковао *Комунист* у тексту „Ми и Жаклина“ (31. октобар 1968, 2), закључујући да је „илузорно правити разлику између наше и друге булеварске штампе“. *Политика* је, међутим, озбиљно писала о америчкој економији и корупцији, о феномену насиља и о штрајковима у Њујорку. С друге стране, *Вечерње новости* су објавиле фељтоне о „Анђелима пакла“ и Лас Вегасу. Уопште, најбројнији текстови су из домена популарне културе, био да се ради о звездама, као Ли Марвину, Чарлстону Хестону или Арети Френклин, било о њиховом политичком ангажовању, као Полу Њумену, Марлону Бранду или Ширли Меклејн; затим су ту посете, рецимо Берта Ланкастера и Роја Тиниса, популарног Бена Квика, Београду. Множину текстова о холивудским филмовима да не спомињемо. Само се о стрипу о Паји Патку у *Политици* може написати посебан рад. Коначно, одређену слику Сједињених Држава стварале су рекламе преко целе стране у *Политици*, као панорама Њујорка за авионску компанију „Пан Американ“ или за нову фабрику „Кока-коле“ у Београду: „Хладна Кока-кола освежава најбоље!“

20 Stjepan Gredelj, *S onu stranu ogledala. Istraživanje promena modela komunikacije u jugoslovenskom društvu na osnovu analize sadržaja pisanja listova BORBE i POLITIKE u periodu od 1945. do 1975.* (Beograd 1986: Istraživačko-izdavački centar SSO Srbije), 27, 30.

Број текстова о америчким председничким изборима у три водеће дневне новине, *Политици*, *Борби* и *Вечерњим новостима* (укључивши њихово недељно издање, *Недељне новости*), и три изабрана недељника, *НИН*-у, *Илустрованој политици* и *Комунисту*, износи 769 за период између 1. јануара и 20. новембра 1968. године, када је – две недеље након одржаних избора – ова тема у дневним листовима углавном потрошена.²¹ Посматрани новински написи могу се поделити на: (1) оне који се искључиво или у највећој мери баве свиме оним што је везано за изборе (прелиминарни избори, ставови кандидата, страначке конвенције итд.) и (2) оне које се у целости или неким својим делом баве различитим аспектима америчке унутрашње и спољне политике, стављајући их у контекст избора, било кратким опаскама или развијеном анализом. Када, рецимо, закључак текста о председничкој годишњој поруци о „стању Уније“ гласи: „Све у свему – избори су на дневном реду. 'Ово је у ствари почетак изборне кампање', рекли су о синоћној Џонсоновој беседи, помало злурадо али не сасвим нетачно, његови политички супарници“²², онда тај текст припада другој групи.

	Избори Главна тема	Избори Споредна тема	Избори Укупно
<i>Политика</i>	168	100	268
<i>Борба</i>	174	82	256
<i>Вечерње новости</i> <i>Недељне новости</i>	144	31	175
<i>НИН</i>	27	13	40
<i>Илустрована политика</i>	14	6	20
<i>Комунист</i>	3	7	10
Укупно			769

Релативна изједначеност броја текстова у *Политици* и *Борби* сакрива предоминантност *Политике*, која се огледа у величини текстова и њиховим аналитичким квалитетима; отуда у *Политици* и

21 У раду су коришћени текстови и после овог датума; нарочито су у недељницима објављиване анализе и коментари све до краја године. Напомена о будућим напоменама: приликом навођења новинских текстова који се односе на одређене догађаје, најчешће је остављен већи број наслова због илустрације њихове разноврсности (или униформности) и њихове саме бројности; изабрани узорак остављен је и због будућих истраживача. Највећи број текстова који припадају једној напомени свакако је изостављен како се не би претерано оптерећивао основни текст.

22 „Извесна замореност,“ *Политика*, 19. јануар 1968, 1.

већи број текстова из друге групе. С друге стране, када се узме у обзир тзв. комуникацијска вредност текстова, *Политика* и *Борба* су поново изједначене: на „највреднијој“, односно насловној страни избори су се нашли по 56 пута у *Политици* и *Борби*, а 30 у *Вечерњим новостима* (укључујући обе групе текстова). И премда се амерички председнички избори налазе на идентичном броју насловница у *Политици* и *Борби* – а који је веома велики: у просеку више од једном у шест дана; додуше, често само као вест –, слика је другачија када погледамо само насловнице на којима се налазе текстови из прве групе: 42 према 22 у корист *Борбе*.²³

Изузетни публицитет који је тема америчких председничких избора имала у београдској штампи долазила је и одатле што су сва три дневника имала своје дописнике из Сједињених Држава: *Политика* Александра Ненадовића, *Борба* Драгана Марковића и *Вечерње новости* Бранка Кекића, а такође и агенција „Танјуг“, Јашу Алмулија у Вашингтону и Божидара Ђурицу у Њујорку. Стални дописници *Политике* и *Борбе* су се бавили и различитим америчким феноменима у сталним рубрикама, Александар Ненадовић у „Америци данас“, а Драган Марковић у „Писму из САД“. Штавише, те године су сва три дневника објавила путописе својих дописника из различитих крајева Сједињених држава. То је свакако показатељ ширег интересовања за Сједињене Државе, који се огледа у мноштву најразличитијих текстова током читаве године (в. нап. 19).

Не изненађује да се дописници знатно ослањају на америчку штампу. Међутим, приметан је јак амерички утицај и у уредничким и спољнополитичким коментарима, како у терминологији тако и у анализама: подела на „јастребове“ и „голубове“ је опште место и често у насловима; затим „марш сиромашних“, „врело лето“ и „чикашка битка“. Највише је цитиран гуру новинарства, Џејмс Рестон, „најеминентнији коментатор најеминентнијег америчког дневника 'Њујорк тајмс'“, по речима *Политикиног* коментатора Мирослава Радојчића.²⁴ Осим њега, знатан простор добио је и Волтер Липман, док су *Недељне новости* преносиле колумну Арта Бачволда. То је знатно подизало културни и полемички ниво новинарских текстова о овој теми. Ако су се у дневним новинама амерички утицаји могли наћи унутар текстова дописника и коментатора, у недељницима су најчешће преношени цели текстови страних новина, и то у знатној мери, пошто су сви имали посебан део резервисан за избор из светске штампе.

23 Томе је, свакако, разлог различита концепција двају листова. *Политика* је вести из иностранства доносила на првих пет страна, при чему су насловну страну делиле домаће и иностране вести, док је *Борба* вести из иностранства доносила на првој и последњој страници.

24 „Ескалације,“ *Политика*, 5. јануар 1968, 3.

	Број преузетих чланака	Удео у укупном броју чланака
<i>Недељне новости</i>	35	70%
<i>НИН</i>	24	60%
<i>Илустрована политика</i>	4	20%
<i>Комунист</i>	0	0

Број преузетих чланака се не односи на агенцијске вести, које у случају *Недељних новости*²⁵ – где их има највише – чине даљих једанаест написа, те свега три ауторска текста (Живка Милића), од укупно 49. Текстови су преузимани из четрдесетак најугледнијих светских новина и часописа, на првом месту америчких као што су *The New York Times*, *Washington Post*, *U.S. News & World Report*, *Newsweek*, *Time* и др., затим *Le Monde*, *Paris Match*, *The Economist*, *Espresso*, *Rinascita* итд. Посебних речи биће о присуству америчке политичке културе путем фотографија и карикатура.

Зависност домаћих текстова од америчке штампе види се и у поменутом примеру *Политикиног* писања о председниковом говору „о стању нације“, који је одржан у јануару, готово десет месеци пре избора.

Ток изборне кампање

Београдске новине су од почетка пратиле америчке спољнополитичке потезе кроз наочаре изборне године – или, како се то на једном месту каже, „политичке године“²⁶ –, било да се ради о перспективи рата у Вијетнаму и могућег ширења на Камбоџу, продаји „Фантома“ Израелу или кризи долара, односно државних финансија САД. Афера „Пуебло“ – заробљавање америчког шпијунског брода у Северној Кореји 23. јануара – представљала је опасност по светски мир, али и по Џонсонову позицију: наслов у *Борби* „Џонсонове претње ’дипломатијом топова“ пропраћен је поднасловом „Заробљавање ’Пуебла’ је, сматра се у САД, ударац председнику у предизборној кампањи“.²⁷ Одмах су се наметнула поређења са „Тонкиншким инцидентом“ из 1964. године, после кога су Американци дубоко загазили у Вијетнамски рат. Мирослав Радојчић у елаборираном коментару у *Политици* види аферу не као „ударац“ администрацији него као њену шансу:

25 Недељне новости се могу посматрати и као недељник, иако су заправо недељно издање *Вечерњих новости*.

26 „Џонсон одустао,“ *Борба*, 2. април 1968, 16.

27 „Џонсонове претње ’дипломатијом топова,“ *Борба*, 26. јануар 1968, 3.

„Била је и онда америчка изборна година и било је и онда пожељно нешто драматично што би Линдону Џонсону пружио прилику да бирачима и Бари Голдвотеру демонстрира своје 'чврсто вођство'. Не може се зато лако одбацити ни сумња да је и овај заплет око Пуебла једна од таквих драматизација које су потребне човеку из Беле куће у новој изборној години. Може се само утврдити да ће већина становника ове планете лакше примити било какав амерички избор идућег новембра, него ове страве у којима пренапети нерви могу угрозити и сам опстанак планете.“²⁸

Афера „Пуебло“ је била пролазног типа, али се зато утицај Вијетнамског рата на председничку кампању 1968. године не може преувеличати. Демократски кандидати, Макарти, Кенеди, напослетку и Хамфри, залагали су се за његово што хитније окончање, док је, на супротној страни, Валас обећавао само „победу“, а Никсон, нешто увијеније, „частан мир“. Џонсон је од популарног председника „реформатора“ постао омражени ратни председник па је, под притиском критика и незадовољства, одустао од кандидатуре. „Тет“ офанзива северновијетнамских снага и Вијетконга, започета 31. јануара, била је један од кључних догађаја у Вијетнамском рату и 1968. години уопште. Иако данима и недељама није силазила са насловних страна, офанзива ипак није тако често довођена у везу са америчким изборима као претходни догађаји. Као да је шок који је устаничка офанзива изазвала, и увезане наде и стрепње које су је пратиле – ако се догоди незамисливо и америчка војска буде одлучно поражена, шта онда? –, превазилазиле значај обичне и редовне политичке представе какви су избори.²⁹

Утолико је већи публицитет добио сенатор Јуџин Макарти својим изјавама о хитном обустављању „приватног рата председника Џонсона“ и успехом на првим прелиминарним изборима Демократске странке у

28 „Експлозивни 'Пуебло',“ *Политика*, 27. јануар 1968, 1.

29 „Али, како то у овој општој напетости нерава неко згодно примети, готово је већ и немогућно да ико жив каже више ишта ново о овом тужном рату. Све је већ постало колекција излизаних клишеа од које се немогућно одлепити чак и кад неки од главнијих глумаца ове игре хоће да претендују да изводе неки нови акт. Уочи смене старе и нове године Џорџ Ромни, један од републиканских фаворита за америчког председника, пропутовао је пола света да стигне до Вијетнама и да нам поручи да је ситуација 'компликована'. Линдон Џонсон је онда обишао око целог света да би објавио да је његова земља 'одлучна'. Генерали и даље причају о победи, голубови о поразу – све исто то су причали и пре четири године у оној бившој изборној години Америке. Једни и даље говоре о 'агресији' са севера, други о 'грађанском рату'. Све тако све више личи театру апсурдног на великој међународној сцени“, „Апсурд“, *Политика*, 9. фебруар 1968, 3.

држави Њу Хемпшир 12. марта. Била је то прва „сензација“ ових избора.³⁰ Следећа је уследила после неколико дана: Роберт Кенеди улази у трку за демократску кандидатуру, о чему се спекулисало од почетка године.³¹ Београдска штампа је извештавала и о мање видљивим покретима унутар странке, као што је опредељивање појединих функционера.³² Као да није било довољно узбуђења, 1. априла долази „вест године“, „двострука бомба из Вашингтона“ и „политички Перл Харбор“: председник Џонсон објављује да се неће кандидовати за поновни избор и да наређује обуставу бомбардовања Северног Вијетнама у циљу што хитнијег почетка мировних преговора. Помињање „бомбе“ у текстовима, али и у насловима *Политике* и *Вечерњих новости*, највероватније је преузето од израза „bombshell“ (сензација), као рецимо на насловној страни „Лос Анђелес Тајмса“.³³ *Политика* је прве три странице у целости посветила овој вести, док је *Борба* пренела Џонсонов „абдикациони“ говор без скраћивања. Чак је и иначе шкрти *Комунист* посветио неколико чланака овом догађају.³⁴

- 30 „Макарти: Приватни рат Линдона Џонсона,“ *Борба*, 9. фебруар 1968, 4; „Америка је изолованија него икад,“ *Политика*, 16. јануар 1968, 3; „Четворица јаких,“ *Политика*, 28. јануар 1968, 5; „Подршка Макартију у борби против Џонсона,“ *Борба*, 14. фебруар 1968, 3; „Макарти на удару 'макартизма',“ *Борба*, 8. март, 2; „Макарти против Џонсона,“ *Вечерње новости*, 9. март 1968, 7; „Кампања Џонсонових присталица против Макартија у држави Њу Хемшајр,“ *Борба*, 11. март 1968, 1, 14; „Успех Јуџина Макартија,“ *Борба*, 14. март 1968, 1, 16; „Џонсонов дебакл – успех Макартија,“ *Вечерње новости*, 14. март 1968, 7; „Њухемширски потрес,“ *Борба*, 16. март 1968, 2; „Сензација звана Макарти,“ *Недељне новости*, 17. март 1968, 13.
- 31 „Четворица јаких,“ *Политика*, 28. јануар 1968, 5; „Бити или не бити Роберта Кенедија,“ *Борба*, 8. фебруар 1968, 13; „Антиратна 'побуна' у Сенату САД,“ *Борба*, 9. март 1968, 1, 16; „Кенеди и званично против Џонсона,“ *Политика*, 17. март 1968, 1; „Кенеди се кандидује,“ *Недељне новости*, 17. март 1968, 1, 4; „Двојица против Џонсона,“ *Политика*, 18. март 1968, 3; „Кенеди: потребна је промена на врху,“ *Политика*, 19. март 1968, 2; „Кенеди стигао Џонсона,“ *Вечерње новости*, 19. март 1968, 1; „Шансе кандидата за Бели кућу,“ *Борба*, 24. март 1968, 5; „Како се Кенеди предомислио,“ *Илустрована политика*, 26. март 1968, 8; „Почео јуриш ка белој кући,“ *Вечерње новости*, 27. март, 1, 7; „Кренуо је Кенедијев воз,“ *НИН*, 31. март 1968, 13.
- 32 „Гувернер Ајове отказује подршку Џонсону,“ *Политика*, 27. март 1968, 2; „Џонсон губи подршку странке,“ *Борба*, 27. Март 1968, 14.
- 33 „LBJ Bombshell,“ *Los Angeles Times*, 1. април 1968, 1.
- 34 „Џонсон одустаје!,“ *Вечерње новости*, 1. април 1968, 1, 5; „Линдон Џонсон се повлачи,“ *Политика*, 2. април 1968, 1; „Џонсон одустао,“ *Борба*, 2. април 1968, 1, 16; „Бомба из Беле куће,“ *Вечерње новости*, 2. април, 1968, 7; „Нешто ново и нешто мутно,“ *Политика*, 3. април 1968, 1; „Кад је Џонсон одлучио да се повуче,“ *ibid.*, 2; „Џонсон паралише опозицију,“ *Борба*, 3. април 1968, 1, 14; „Америка без Џонсона?,“ *ibid.*, 1; „Мир или маневар,“ *Вечерње новости*, 3. април, 1, 6; „На таласу кризе,“ *Комунист*, 4. април 1968, 1; „Ипак се креће...,“ *Политика*, 5. април 1968, 1; „Зашто се Џонсон повукао,“ *Борба*, 6. април 1968, 1, 8; „Вест године: Хоће ли Вијетнам престати да буде ратиште,“ *НИН*, 7. април 1968, 1; „Зашто заокрет,“ *Комунист*, 11. април 1968, 17.

Први коментари о мотиву овог неочекиваног „корака ка миру“ једнодушно су указивали на изборну кампању, али је цео догађај остао мистериозан: „С изузетком Линдона Џонсона сву истину нико и не може знати, јер је она развучена између ратовања у Вијетнаму и америчког изборног ратовања. Или, другачије речено, између америчке политике и америчког политизирања.“³⁵ Иако је вест пратила сумња да је у питању изборно тактизирање те да ће Џонсон напослетку „бити принуђен“ да прихвати кандидатуру своје странке, много више се спекулисало да би Џонсон, и даље веома утицајан у својој странци, као „председник мира“ створио добре шансе за успех свом заменику и наследнику, потпредседнику Хамфрију.³⁶ *НИН* је пренео чланак листа „Монд“ који објашњава Џонсонову подршку Хамфрију: „Победа републиканског кандидата, без обзира ко он био, а посебно победа Роберта Кенедија или Јуџина Макартија била би срамна осуда његовог начина управљања. Он поседује један једини начин да избегне овакву пресуду: да доведе до избора човека који не би личио на неког његовог критичара, човека чија популарност на изборима не би била заснована на жестини критика у односу на званичну политику“.³⁷

Предизборни маневар, ако се тако може назвати, са „деескалацијом“ није успео јер су се оштре критике „кандидата мира“ из редова демократа и њихови захтеви за безусловном обуставом бомбардовања наставили. „Трка“ демократске тројке, Макартија, Кенедија и Хамфрија током априла и маја добила је знатан публицитет, тако да су преношени резултати свих одржаних прелиминарних избора.³⁸ *Борба* је чак известила на насловној страни о победи коју је Макарти однео над Џонсоном у Висконсину два дана након његовог повлачења, која стога није имала никаквог значаја.³⁹ Резултати које су остваривали Кенеди и Макарти су се толико колебали да је Кенеди изјавио да ће се повући уколико не победи на наредним изборима у Калифорнији. У ноћи његове

---

35 „Бомба из Беле куће,“ *Политика*, 2. април 1968, 3.

36 „Тројица без Џонсона,“ *Политика*, 12. мај 1968, 4; „Хамфри се чува,“ *Политика*, 1. јун 1968, 5.

37 „Џонсоново 'било где',“ *НИН*, 5. мај 1968, 13.

38 „Труман за Хамфрија,“ *Вечерње новости*, 13. април 1968, 6; „Кенеди у вашингтонском гету,“ *Борба*, 14. април 1968, 2; „Ставови председничких кандидата о Вијетнаму,“ *НИН*, 14. април 1968, 13; „И Хамфри кандидат,“ *Борба*, 24. април 1968, 1, 12; „Пенсилванија за Макартија,“ *Борба*, 25. април 1968, 16; „Први дуел Кенедија и Макартија,“ *Борба*, 7. мај 1968, 12; „Џонсон поражен на свом терену,“ *Борба*; „Кенеди први у Индијани,“ *Политика*, 9. мај 1968, 3; „Убедљива победа Кенедија,“ *Вечерње новости*, 15. мај 1968, 1; „Нови успех Кенедија,“ *Вечерње новости*, 16. мај 1968; „Кенеди убедљиво први у Небраски,“ *Политика*, 16. мај 1968, 2; „Пошто је Орегон?,“ *Вечерње новости*, 23. мај 1968, 7; „Кенеди поражен у Орегону,“ *Политика*, 30. мај 1968, 3.

39 „Макарти победио Џонсона,“ *Борба*, 4. април 1968, 1.

победе, 5. јуна, у хотелу „Амбасадор“ у Лос Анђелесу, Роберт Кенеди је погођен мецима атентатора и убрзо преминуо. Сједињене Државе и свет поново су, као после убиства Кинга, били уједињени у ужасу и неверици. Београдска штампа је о смрти и сахрани Роберта Кенедија писала опширно и са пуно пијетета и, преносећи америчке утиске, једнодушно оценила атентат као трагедију, „личну, породичну и политичку“.⁴⁰

Када је предизборна кампања настављена, Макарти је поново изненадио успехом у стратешки важној држави Њујорк. Међутим, у перспективи, било је јасно да су његове шансе да освоји кандидатуру минималне, па се чак спекулисало да ће подржати кандидата из супарничке странке.⁴¹ Изгледало је да је Демократска странка у расулу, а београдске новине су известиле о уласку новог кандидата у трку, сенатора Џорџа Макгаверна, уочи саме страначке конвенције.⁴² Ипак, Хамфри је могао бити сигуран у победу, упркос одбијању преосталог Кенедија, Едварда, да му се придружи на потпредседничком месту⁴³ и упркос протестима који су пратили његову кампању. Хамфрија је подржавала страначка „машинерија“⁴⁴ и он је тријумфовао на чикашкој

40 „Атентат на Роберта Кенедија!“, *Вечерње новости*, 5. јун 1968, 1, 10; „Кенеди тешко рањен“, *Политика*, 6. јун 1968, 1; „Сенатор Џексон: 'Свет је полудео'“, *ibid.*, 3; „Атентат на Роберта Кенедија“, *Борба*, 6. јун 1968, 1, 16; „Трећи Далас“, *Борба*, 1; „Последње речи – против насиља“, *ibid.*, 3; „Кенеди подлегао ранама“, *Политика*, 7. јун 1968, 1; „Трагедија лична и политичка“, *ibid.*, 2; „Смрт и завере“, *Борба*, 7. јун 1968, 1; „Шта да радимо ми, грађани?“, *ibid.*, 3; „Читав цивилизовани свет је понижен“, *ibid.*; „Тишина и драма над одром“, *Политика*, 8. јун 1968, 1; „Њујорк се опрашта од Роберта Кенедија“, *Борба*, 8. јун 1968, 1, 24; „Роберт Кенеди је тако говорио“, *НИН*, 9. јун 1968, 17; „Од Линколна до Кенедија“, *Недељне новости*, 9. јун 1968, 14; „Сиромашни поздравили последњи пут Роберта Кенедија“, *Борба*, 10. јун 1968, 2;

41 „Макарти наставља предизборну кампању“, *Политика*, 9. јун 1968, 1; „Трка' се наставља“, *Политика*, 11. јун 1968, 3; „Победа Макартија у Њујорку“, *Вечерње новости*, 20. јун 1968, 7; „После мртвог Роберта Кенедија – шта?“, *НИН*, 23. јун 1968, 4; „Хамфри обезбедио кандидатуру?“, *Вечерње новости*, 25. јун 1968, 6; „Макарти би могао да подржи Рокфелера“, *Борба*, 2. јул 1968, 3.

42 „Побуна у демократској странци“, *Вечерње новости*, 22. јул 1968, 7; „Без оног правога...“, *Политика*, 1. август 1968, 3; „Трећи кандидат демократа“, *Вечерње новости*, 12. август 1968, 6; „Штафета Кенеди“, *Борба*, 14. август 1968, 2; „Макгавен нови кандидат демократа“, *ibid.*, 3; „Макгавен одустао“, *Борба*, 17. август 1968, 1, 24; „'Побуњеници' против вијетнамске политике“, *Вечерње новости*, 21. август 1968, 2.

43 „Хамфри тражи Едварда Кенедија“, *Вечерње новости*, 20. јул 1968, 6; „Кенеди неће с Хамфријем“, *Политика*, 28. јул 1968, 3; „Карта Едварда Кенедија“, *Борба*, 3. август 1968, 8; „Зашто Кенеди III неће са Хамфријем“, *НИН*, 18. август 1968, 19. О политичкој судбини Едварда Кенедија се доста писало и мимо Хамфријеве понуде: „Последњи Кенеди кандидат за Белу кућу?“, *Борба*, 29. јун 1968, 13; „Тед Кенеди – трагом браће“, *НИН*, 30. јун 1968, 19; „Моји циљеви за наредну деценију“, *НИН*, 14. јул 1968, 17;

44 „Апсурди председничке трке“, *Борба*, 18. мај 1968, 8; „Што боље то горе“, *Политика*, 30. јун 1968, 3; „Галуп – последње оружје Макартија и Рокфелера“, *Борба*, 20. јул 1968, 9; „Хамфри напустио збор у Лос Анђелесу“, *Политика*, 29. јул 1968, 3; „Скоро сви за Хамфрија“, *Борба*, 29. јул 1968, 3; „Демонстрације против Хамфрија“, *Борба*, 30. јул 1968, 3.

конвенцији, одржаној од 26. до 29. августа, где је коначно постао председнички кандидат Демократске странке, али је звезда догађаја, барем у београдској штампи, био Едвард Кенеди, кога је антиратна фракција у свом последњем, очајничком покушају покушавала да приволи да се кандидује.⁴⁵ Бурни догађаји око демократске конвенције, тзв. Чикашка битка, који су се догодили неколико дана након инвазије на Чехословачку донекле су били засењени њоме у београдској штампи, али је *Борба* то надокнадила у септембру преносећи текст Артура Милера „Чикашка битка виђена из делегатских редова“ у пет наставака.⁴⁶

У сенци турбуленција које су пратиле избор демократског кандидата, истоветни процес борбе кандидата и прелиминарних избора одвијао се и у Републиканској странци, али је њихов публицитет у београдској штампи био знатно мањи. Разлог томе је изразита доминација Ричарда Никсона и слаба нада да би га либералнији Нелсон Рокфелер могао угрозити. Не обазирјући се на прогнозе, до коначне одлуке је београдска штампа свом фавориту Рокфелеру дала простора колико и водећем кандидату Никсону.⁴⁷ Остали републикански кандидати, међу којима будући председник САД Роналд Реган, у *Борби* називан „екстремистом“, добили су у посебним вестима мање простора и од Макгаверна, који

45 „Хамфри: Први задатак – мир у Вијетнаму,“ *Политика*, 30. јул 1968, 3; „Амерички црнци против Никсона и Хамфрија,“ *Борба*, 17. август 1968, 2; „Хамфри тактизира, Џонсон не попушта,“ *Политика*, 21. август 1968, 1; „Гамбит сенатора из Минесоте,“ *НИН*, 25. август 1968, 4; „Ни један кандидат није прави,“ *Недељне новости*, 25. август 1968, 16; „Очекује се да ће Хамфри постати председнички кандидат,“ *Борба*, 26. август 1968, 14; „Покрет за номинацију Едварда Кенедија,“ *Борба*, 28. август 1968, 1, 14; „Хјуберт Хамфри пред циљем,“ *Политика*, 29. август 1968, 6; „Искушење Едварда Кенедија,“ *Борба*, 29. август 1968, 1, 14; „Хамфри победио,“ *Борба*, 30. август 1968, 1, 16; „Хјуберт Хамфри не напушта Линдона Џонсона,“ *Борба*, 31. август 1968, 1, 20; „Стари и нови Хамфри,“ *ibid.*, 8.

46 *Борба*, 25. септембар 1968, 13.

47 „Рокфелер најозбиљнији кандидат републиканаца,“ *Борба*, 3. јануар 1968, 3; „Велика игра Нелсона Рокфелера,“ *НИН*, 28. јануар 1968, 15; „Четворица јаких,“ *Политика*, 28. јануар 1968, 5; „Никсон сматра да САД треба да победи у Вијетнаму,“ *Политика*, 14. фебруар 1968, 1; „Гласају за Никсона и после...,“ *Политика*, 17. март 1968, 6; „Нове неизвесности,“ *Борба*, 20. март 1968, 1, 14; „Шансе кандидата за Белу кућу,“ *Борба*, 24. март 1968, 5; „Јуриш ка Белој кући,“ *Вечерње новости*, 27. март 1968, 7; „Америка на критичној тачки,“ *Политика*, 31. март 1968, 6; „Ставови председничких кандидата о Вијетнаму,“ *НИН*, 14. април 1968, 13; „Како се купују избори,“ *Борба*, 17. мај 1968, 4; „Рокфелер позива Америку да пошгује жртве браће Кенеди,“ *Борба*, 7. јун 1968, 2; „Рокфелерово све или ништа,“ *Политика*, 13. јун 1968, 3; „Рокфелерова изборна кампања,“ *Борба*, 10. јул 1968, 2; „Рокфелер предлаже план од четири тачке за мир у Вијетнаму,“ *Политика*, 14. јул 1968, 4; „Галуп – последње оружје Макартија и Рокфелера,“ *Борба*, 20. јул 1968, 9; „Још један покушај Ричарда Никсона,“ *Недељне новости*, 28. јул 1968, 15; „Никсон најутицајнија фигура,“ *Политика*, 31. јул 1968, 3; „Тражи се савршен кандидат,“ *НИН*, 18. август 1968, 4.

је био потенцијални кандидат демократа свега неколико дана.⁴⁸ Тек је републиканска конвенција, одржана у Мајами Бичу од 5. до 8. августа, побудила више занимања.⁴⁹ Без много изненађења, Никсон је постао републикански председнички кандидат.

Пошто су постали познати кандидати обе водеће странке, великих сензација је нестало и извештавање београдских новина о изборима током септембра и октобра било је „редовно“: изјаве кандидата о различитим питањима, слике из кампање, прогнозе резултата, анализе личности и политичког пута кандидата. Дописнике је морала забављати подударност коју су преузели од америчке штампе и пуно пута понављали; наиме, Никсон се у својој кампањи трудио да се прикаже као „нови Никсон“, који се удаљио од тврдих ставова из времена свог потпредседниковања, док се Хамфри упирао да покаже да је „онај стари“, дакле либерал, какав је био пре него што је постао „заклети џонсоновац“.⁵⁰ Какву ће политику водити уколико дођу на функцију била је велика непознаница, штавише, био је „колосалан апсурд“ да се такво питање може појавити имајући у виду да су то људи који су деценијама у политици и то на највишим државним функцијама.⁵¹ Општи утисак и најчешћи коментар био је да су изабрана „два председничка кандидата чији се одговори на основне дилеме нације готово не разликују“.⁵²

У овом периоду о Никсону се писало нешто више него о Хамфрију, због репутације хладноратовског војника и реакционара, али пре свега губитника на изборима, председничким 1960, калифорнијским 1962. и страначким 1964. године. Прозван „баксузом“, Никсон је био предмет бројних анализа и због тога што је овог пута имао веће шансе

48 „Четворица јаких,“ *Политика*, 28. јануар 1968, 5; „На почетку пута,“ *Политика*, 26. фебруар 1968, 3; „Ромни се повлачи,“ *Политика*, 1. март 1968, 2; „И Реган објавио кандидатуру,“ *Вечерње новости*, 6. август 1968, 6; „Присталице екстремисте Регана на конвенцији у Мајами Бичу,“ (слика) *Борба*, 9. август 1968, 1, „Ко чека – не дочека,“ *Илустрована политика*, 13. август 1968, 7.

49 „Ко ће бити кандидат републиканаца?,“ *Политика*, 4. август 1968, 4; „Година пуна изненађења,“ *Вечерње новости*, 5. август 1968, 7; „Од Линколна до Вијетнама,“ *Политика*, 6. август 1968, 3; „Никсон очекује победу,“ *Политика*, 7. август 1968, 3; „Никсон против Рокфелера,“ *Борба*, 7. август 1968, 3; „Званично – Никсон,“ *Вечерње новости*, 8. август 1968, 1; „Поново Никсон,“ *Борба*, 9. август 1968, 1, 16; „Политички карневал у Мајами Бичу,“ *Борба*, 10. август 1968, 9; „Други покушај Ричарда Никсона,“ *Недељне новости*, 11. август 1968, 13.

50 „Хамфријева шанса,“ *Политика*, 5. мај 1968, 6; „Хамфри или Никсон,“ *Борба*, 11. јун 1968, 1, 14; „Тријумф и туга Хамфрија,“ *Политика*, 30. август 1968, 5; „Ниједан кандидат није прави,“ *Недељне новости*, 25. август 1968, 16; „Америка и свет у очима Никсона и Хамфрија,“ *НИН*, 20. октобар 1968, 17.

51 „Стари и нови Хамфри,“ *Борба*, 31. август 1968, 8.

52 „И на крају: Никсон – Хамфри,“ *Борба*, 7. септембар 1968, 8.

за победу.⁵³ С друге стране, Хамфријева изборна кампања је нарочито „покривена“ у визуелном смислу. Фотографије су приказивале Хамфрија на конвенцијама, али и како пева и свира, у друштву боксера, комичара и кепеца, а чак две новине су објавиле фотографију на којој Хамфри догира.⁵⁴ Уосталом, Хамфријева контраверзна позиција актуелног потпредседника САД који нуди промену државне политике наглашавана је од самог његовог уласка у изборну трку.⁵⁵ Зато визуелном делу Хамфријевој кампање припадају и прикази антиратних и антивладиних протеста.⁵⁶ Типичан је чланак Александра Ненадовића у *Политици*:

„Хамфри потпуно зависи од Џонсонових одлука до избора и од догађаја на које он лично нема већег утицаја. Џонсон би, можда, могао да му помогне кад би се, док још може, напрасно одрекао ратне политике. Могао? Рецимо, да обустави бомбардовање. Али, зар би то пред бирачима била Хамфријева предност или заслуга? Не би ли Никсон такве, мало вероватне промене, искористио за себе, као још један доказ 'немоћи' или, можда, 'попустљивости' у влади коју он жели да обори?“⁵⁷

Хамфријево прво изјашњавање за хитно обустављање ватре у Вијетнаму у јуну коментатор *Борбе* је пропратио речима: „Хвала господу“⁵⁸ (sic!).

53 „Поново Никсон,“ *Борба*, 9. август 1968, 1; „Никсонова друга шанса,“ *Политика*, 11. август 1968, 5; „Припреме за новембар,“ *Комунист*, 15. август 1968, 2; „Ричард Никсон – будући председник САД?,“ *НИН*, 18. август 1968, 17; „Срећа једног баксуза,“ *Недељне новости*, 8. септембар 1968, 4; „Никсон – умерени конзервативац,“ *Политика*, 16. септембар 1968, 4; „Никсон и састанак на врху,“ *Политика*, 18. октобар 1968, 4; „Ако будем председник,“ *Илустрована политика*, 22. октобар 1968, 8; „Ричард Никсон – Лазар без Христоса,“ *НИН*, 27. октобар 1968, 4; „Никсон против 'Никсона',“ *Недељне новости*, 27. октобар 1968, 14.

54 „У јаким рукама,“ *Политика*, 31. јул 1968, 3; „Хамфри пева – пре избора,“ *Вечерње новости*, 17. август 1968, 6; „'Побуњеници' против вијетнамске политике,“ *Вечерње новости*, 21. август 1968, 2; „Политика и физика,“ *Политика*, 21. август 1968, 3; „Хамфријева комика,“ *Вечерње новости*, 1. октобар 1968, 14; „Прослава празника рада у Њујорку,“ *Борба*, 4. септембар 1968, 12; „Све за изборе,“ *Борба*, 10. септембар 1968, 2; „Хамфријева кампања,“ *Борба*, 31. октобар 1968, 2; „Џонсон заједно са Хамфријем,“ *Вечерње новости*, 4. новембар 1968, 5.

55 В. раније фусноте. Такође: „Хамфри обећава,“ *Борба*, 11. септембар 1968, 1, 14; „Џонсон подржава Хамфрија...,“ *Политика*, 19. септембар 1968, 3; „Хамфри предлаже да мир контролишу снаге УН,“ *Политика*, 27. септембар 1968, 3; „Хамфри обећава условну обуставу бомбардовања,“ *Политика*, 2. октобар 1968, 3.

56 „4.000 против рата,“ *Вечерње новости*, 29. јул 1968, 1; „Хамфри принуђен да напусти збор у Лос Анђелесу,“ *Борба*, 29. јул 1968, 3; „Демонстрације против Хамфрија,“ *Борба*, 30. јул 1968, 3; „Жесток напад полиције на демонстранте у Чикагу,“ *Вечерње новости*, 30. август 1968, 1; „Сузавцем на противнике рата,“ *ibid.*, 7; „Против рата у Вијетнаму,“ *Борба*, 24. септембар 1968, 2; „Надвикивали потпредседника,“ *Вечерње новости*, 30. септембар 1968, 1; „Врати нам наше војнике!,“ *Политика*, 2. октобар 1968, 3.

57 „Изједначење у корист Никсона,“ *Политика*, 9. септембар 1968, 3.

58 „Хамфријев лупинг,“ *Борба*, 24. јун 1968, 2.

Две кључне тенденције извештавања о америчким председничким изборима у београдској штампи – а то су аутентично занимање за америчке прилике и амерички политички систем, затим значајна зависност од америчке штампе – највидљивије су у представљању два кандидата аутсајдера. Џорџ Валас, бивши гувернер Алабаме и кандидат „Независне партије“, окупљао је конзервативне снаге обећавајући ред у земљи и победу у Вијетнаму. Он је могао да очекује изванредан успех на Југу, а постојао је и законски куриозитет да се, уколико ниједан кандидат не освоји квалификовану већину, избор председника решава у Конгресу, што је Валасу давало теоријску могућност да изабере победника, или чак и сам постане председник. Иако је било јасно да се такав сценарио неће остварити, Валас је добио знатан публицитет у београдској штампи.⁵⁹ Немали простор посвећен овом живописном демагогу, ултрадесничару и расисти показује две ствари: интересовање јавности за сам изборни процес и учеснике у њему а не само за исход гласања, затим разумевање његовог релативног успеха код бирача као симптома америчког друштва у кризи. Насупрот томе, најмање простора – четири кратка текста и слику – добила је Черлен Мичел, кандидат Комунистичке партије (КП). Маргиналност КП и њеног кандидата у Сједињеним Државама истакла је београдска штампа тако што су *Вечерње новости* и *Политика* у наслову изнад слике навеле да је „црнкиња кандидат за председника“, промовишући тако родну и расну еманципацију⁶⁰ а занемарујући политички значај, док је *Борба* само пренела кратку вест, без слике, под насловом „Црнкиња Черлен Мичел – кандидат КП САД“. Тек су после две недеље *Вечерње новости* исправиле неправду у тексту „И КП САД на изборима“ са сликом генсека и кандидаткиње, истичући да се ради о првом учешћу КП од 1940. године.⁶¹

59 „И Валас кандидат за председника САД,“ *Борба*, 10. фебруар 1968, 3; „Валас је за тенкове,“ *Вечерње новости*, 29. мај 1968, 8; „Аутсајдер на изборима у САД,“ *Политика*, 21. јул 1968, 6; „Феномен Џорџа Валаса,“ *Борба*, 27. јул 1968, 9; „Трећи квари игру,“ *Илустрована политика*, 20. август 1968, 8; „Певац из Алабаме,“ *Недељне новости*, 1. септембар 1968, 15; „Трећи човек из Алабаме,“ *Политика*, 22. септембар 1968, 3; „Валас и друга двојица,“ *Борба*, 24. септембар 1968, 2; „Авет диктатуре,“ *Политика*, 29. септембар 1968, 5; „Анархисту ћу прегазити колима...,“ *Борба*, 30. септембар 1968, 3; „Повратак једног генерала,“ *Политика*, 5. октобар 1968, 5; „Валас – трећи човек,“ *НИН*, 13. октобар 1968, 17; „Валасова војска страха,“ *Политика*, 10. новембар 1968, 5.

60 Београдска штампа је доследно промовисала родну, расну и сваку другу друштвену једнакост. *Политика* је на сличан начин као о „црнкињи кандидату“ касније известила о првој црнкињи у америчком Конгресу (10. новембар 1968, 3) и о првој црнкињи пуковнику америчке војне авијације (9. децембар 1968, 3).

61 „Црнкиња – кандидат за председника САД,“ *Вечерње новости*, 8. јул 1968, 6; „Црнкиња – кандидат за председника САД,“ *Политика*, 9. јул 1968, 3; „Црнкиња Чарлен Мичел кандидат КП САД на председничким изборима,“ *Борба*, 9. јул 1968, 3; „И КП САД на изборима,“ *Вечерње новости*, 24. јул 1968, 7.

Пред саме изборе, неизвесност је донекле порасла када су се, према истраживањима, главни кандидати приближили један другом, због чега се и на изборне резултате чекало два дана. У финишу „трке“ новине су изнова анализирале актуелно стање у Сједињеним Државама и разјашњавале компликован изборни систем. *Политика* је објавила серију чланака Александра Ненадовића о „темама и дилемама америчког друштва и америчке политичке сцене“⁶². Општи избори за председника САД, одржани 5. новембра, били су ударна вест у свим новинама недељу дана.⁶³ На њима је очекивано (и очекивано тесно) победио републикански кандидат, Ричард Никсон. *Борба* је једина објавила резултате свих кандидата који су учествовали на изборама.⁶⁴ Иако су истовремени делимични избори за Конгрес готово нестали у другом плану, домаћа штампа није пропустила да примети да изабрани председник неће имати већину у Конгресу, први пут после више од сто година. Та чињеница, заједно са малом маргином изборне победе, значила је да Никсон „није добио убедљив мандат за било какву одређену политику“.⁶⁵ Штавише, недоумице и ниподаштавања из кампање нису нестала, како је то *Борбин* дописник резимирао у закључку свог чланка „Енигма мањинског председника Никсона“:

„[...] За остварење ових не баш подударних, често контрадикторних циљева била би потребна – како неко рече – дипломатска бриљантност једног Таљерана и финансијска магија заједно Адама Смита и Џона Кејнса. А у Белој кући од 20. јануара биће само вешт тактизер, Ричард Милхаус Никсон.“⁶⁶

62 „Три личности једне кризе,“ *Политика*, 2. новембар 1968, 5. В. такође: „Невоље наследника,“ *Политика*, 3. новембар 1968, 5; „Гласати или не гласати,“ *Политика*, 4. новембар 1968, 5; „Пендреци или прерасподела,“ *Политика*, 5. новембар 1968, 3.

63 „Хамфри водио пет минута,“ *Вечерње новости*, 5. новембар 1968, 1; „Угрожена предност републиканаца,“ *Политика*, 5. новембар 1968, 1; „Крајња неизвесност,“ *Борба*, 5. новембар 1968, 1, 14; „Још се не зна председник!,“ *Вечерње новости*, 6. новембар 1968, 1; „Потпуна неизвесност,“ *Политика*, 6. новембар 1968, 1; „Последња вест: Никсон води!,“ *ibid.*, 2; „Победио Ричард Никсон,“ *Политика*, 7. новембар 1968, 1; „Никсон нови председник,“ *Борба*, 7. новембар 1968, 1, 3; „И даље nelaгодност,“ *Комунист*, 7. новембар 1968, 2; „Никсон победио,“ *Вечерње новости*, 7. новембар 1968, 1; „Од баксуза до батлије,“ *ibid.*, 2; „Јануара смена у Белој кући,“ *ibid.*, 3; „Куда са Никсоном,“ *Политика*, 8. новембар 1968, 1; „Да ли је светац победио грешника?,“ *Вечерње новости*, 9. новембар 1968, 1, 7; „Никсон гледа издалека,“ *Политика*, 9. новембар 1968, 1; „Никсон победио већином од 300 хиљада гласова,“ *ibid.*, 2; „Шта сада чека Никсона,“ *НИН*, 10. новембар 1968, 1, 3; „Липман о Никсоновој победи,“ *Борба*, 20. новембар 1968, 13.

64 „Сви кандидати за Белу кућу,“ *Борба*, 20. децембар 1968, 2.

65 „Никсон и Хамфри за 'национално јединство,“ *Борба*, 10. новембар 1968, 1, 14.

66 *Борба*, 9. новембар 1968, 9.

Америчка спољна политика у изборној години

Показано је да је београдска штампа редовно наглашавала условљеност спољнополитичких потеза САД унутрашњом динамиком изборне године. Вођење преговора и мировне политике зарад освајања избора била је необична помисао многим посматрачима, па ипак Александар Ненадовић уочи отварања париских преговора пише: „Има и скептичних, да се не каже циничних предвиђања, да би потпуна обустава бомбардовања, ако је Бела кућа на то уопште спремна, могла бити темпирана као политичка помоћ Хјуберту Хамфрију који жарко жели да наследи Линдона Џонсона и на кога Џонсон веома рачуна.“⁶⁷ „Цинична“ предвиђања остварила су се уочи демократске конвенције у августу и поново неколико дана пред новембарске изборе, о чему је нарочито писала *Политика*.⁶⁸ На сличан начин су посматрани Џонсонови искораци у побољшању односа са Совјетским Савезом, као покушај „поправљања биланса“ свог „одавно спорног председниковања“.⁶⁹ Београдска штампа је одобравала те кораке, али је и указивала на њихов ограничени домет: „У том погледу све је добило такво 'убрзање' да посматрачи готово с тешкоћом прате све оно на чему се ради и што се тек припрема. Што се ове администрације тиче код ње се заправо осећа клима ужурбаности да се што више иницијатива зачне или доврши док јој још траје мандат.“⁷⁰

Чехословачка криза довела је до затегнутијег односа две суперсиле, али је посматрана и као догађај који је допринео победи владиног кандидата међу демократама, а у перспективи доносио предност републиканском кандидату на општим изборима.⁷¹ Један од чланака у *Политици* који се бави односом председничких кандидата према Совјетском савезу након инвазије доноси њихове главне разлике у поднаслову: „Хамфри се залаже за ратификацију уговора о нуклеарном оружју а Никсон за одлагање и политички притисак на Москву“, али

67 „Припрема за 'пролеће у Паризу,“ *Политика*, 7. мај 1968, 1.

68 „Нада у позитиван исход,“ *Политика*, 14. август 1968, 3; „Обустава бомбардовања није вероватна пре конвенције демократа,“ *Политика*, 17. август 1968, 3; „Последња одбрана рата,“ *Политика*, 1. октобар 1968, 3; „Очекује се одлука Линдона Џонсона о обустави бомбардовања,“ *Политика*, 9. октобар 1968, 3; „На видику обустава бомбардовања,“ *Политика*, 17. октобар 1968, 3; „За преговоре или за гласове,“ *Политика*, 29. октобар 1968, 1; „Џонсон наредио потпуну обуставу бомбардовања Северног Вијетнама,“ *Политика*, 1. новембар 1968, 1.

69 „Повратак Глазбору,“ *Политика*, 5. јун 1968, 1.

70 „Џонсон жели брже побољшање,“ *Политика*, 17. јул 1968, 3.

71 „Хамфри пред циљем,“ *Борба*, 27. август, 1968, 1, 12; „Линдон Џонсон упозорава Москву,“ *Борба*, 1. септембар 1968, 1, 14; „Никсон гледа на Исток,“ *Политика*, 20. септембар 1968, 3.

на крају поентира са: „Тако се инвазија на Чехословачку претвара у инвазију великих речи око не тако великих, тактичких разлика уочи новембарских избора.“⁷²

Имајући у виду америчко-југословенско спорење поводом америчке блискоисточне политике, не чуде оштри тонови упућени председничким кандидатима, који су листом подржавали Израел, укључујући Роберта Кенедија:

„Препарирајући јеврејске бираче у САД, Кенеди је истовремено – намерно или ненамерно, свеједно – говорио онако како би морао ако би хтео да придобије гласове и америчких екстремиста који (у) спољној политици САД и њиховим такозваним обавезама широм света могу да виде само улогу самозваног и богомданог универзалног арбитра и – жандарма.“⁷³

Но, изборна кампања ипак се „вртела“ око Вијетнама, што је видљиво и када се посматра унутрашња политика Сједињених Држава. О Вијетнамском рату дописник *Политике* је писао као „о рату који Америка све теже подноси, политички, морално, па чак и економски“⁷⁴ или, на другом месту, „Цена рата постала је економски неурачунљива, политички неодбрањива и морално неподношљива.“⁷⁵ (Не)морални аспект Вијетнамског рата довео је до „цепања нације“, па се говорило чак и да је Америка на ивици грађанског рата. Председник Џонсон и двојица водећих кандидата стално су позивали на „јединство“ нације током кампање, али и након одржаних избора.⁷⁶ Расни проблем тумачен је најчешће као економски и социјални, настао услед недостатка средстава „и за маслац и за топове“ – често коришћен амерички израз –, чиме се поново долазило до Вијетнамског рата. Ово питање је било јединствена прилика и за марксистичко тумачење ситуације у Америци, које је, не чуди, понудио *Комунист*: „Још једном се потврдила стара истина да политика поробљавања других народа доноси поробљавање, пораст социјалне беде и сукоба и народу у чије се име она води.“⁷⁷

Примећено је и да се кандидати опредељују о расном питању и тзв. „кризи градова“ на исти начин као према Вијетнамском рату: „либерали“ који су за императивно окончање рата – демократе Макарти и Кенеди, републиканци Рокфелер и Ромни – залажу се за социјалне

72 „Тактизирање око инвазије,“ *Политика*, 14. септембар 1968, 3.

73 „Кенедијеви фантоми,“ *Борба*, 28. мај 1968, 2.

74 „Линдон Џонсон се повлачи,“ *Политика*, 2. април 1968, 1.

75 „Џонсон подржава Хамфрија...“ *Политика*, 19. септембар 1968, 3.

76 „Џонсон паралише опозицију,“ *Борба*, 3. април 1968, 14; „САД пред грађанским ратом?,“ *Недељне новости*, 10. новембар 1968, 6; „Никсон спречава грађански рат,“ *Недељне новости*, 8. децембар 1968, 14.

77 „Предуслов за преговоре,“ 18. јул 1968, 21.

реформе и већу прераспodelу, док „десничари“, опрезнији по питању брзог мировног исхода, – Никсон и Хамфри – обећавају првенствено „ред и закон за све грађане“, па тек онда извесне социјалне мере: Хамфри веће буџетско трошење, а Никсон „еру црног капитализма“.⁷⁸ Хамфри се донекле није уклапао у задату шему, јер је имао прилично „либерално наслеђе“ у социјалној политици, али је то ретко спомињано у домаћој штампи. Валас је ту био недвосмислен: „Он је изричито за полицијска решења у америчкој кризи и за војну ’победу’ у Вијетнаму“.⁷⁹ Изјављивао је да ће извести војску и тенкове на улице да би очувао мир и да ће прегазити сваког „анархисту“ – мислећи на демонстранте – који му буде легао пред кола. Амерички „проблем“ није био само у томе што су овакве изјаве наилазиле на одобравање знатног дела бирача, већ и што, како се сам Валас изразио мислећи на Хамфрија и Никсона, „друга двојица почињу да говоре као ја“.⁸⁰

Када је београдска штампа преносила и делила америчку узрујаност оставком председника Врховног суда САД Ерла Ворена због долазећих избора, она је подсећала на његово либерално завештање.⁸¹ Истовремено је прећуткивала снажно либерално завештање Хамфрија и Џонсона, што је једини пример давања криве слике о америчкој изборној ситуацији; сав њихов позитивни учинак заклоњен је Вијетнамским ратом. Сумирајући 1968. годину Александар Ненадовић је писао:

„Рат у који је Џонсон временом безнадежно завукао и себе и многе друге све више је постајао ’Џонсонов рат’ да би се на крају претворио у ’Џонсонову трагедију’, како се то сада нежно каже, ваљда из милоште према личности 36. шефа Америке. Како је дошло до тога и шта се, заправо, догодило с Џонсоном од кога се тако много очекивало и који је, за многе (’изузимајући вијетнамски рат’) постигао ’више него сви председници, после Рузвелта, заједно’?! Шта се догодило са Америком Линдона Џонсона и с њим у години за коју се каже да је била ’луда’?“⁸²

Слика америчке демократије

Америчка криза 1968. године обухватала је и кризу политичког система. Амерички новинарски ветеран Кери Вилијамс писао је о томе за *НИН*:

78 „Избори не доносе решење за црнце“, *Вечерње новости*, 2. новембар 1968, 7; „Никсон обећава ’еру црног капитализма’“, *Борба*, 2. новембар 1968, 3.

79 „Пендреци или прераспodelа“, *Политика*, 5. новембар 1968, 3.

80 „Валас и друга двојица“, *Борба*, 24. септембар 1968, 2.

81 „Ворен одлази“, *Политика*, 23. јун 1968, 1; „Одлазак Ерла Ворена“, *Борба*, 23. јун 1968, 1, 14.

82 „Година гнева и отрежњења“, *Политика*, 19. јануар 1969, 3.

„Иронија је да су, како Хамфри, тако и Никсон, најслабији кандидати које њихове партије могу да кандидују. Они имају јаку организациону подршку унутар својих утицајних партија, али не и широку националну подршку. Добију ли Хамфри и Никсон номинације, то би значило да би 49 процената бирача – податак заснован на недавним изборима – који се противе рату у Вијетнаму, било спречено да стварно бира. Јер, Хамфри и Никсон имају много заједничких погледа на Вијетнам и спољну политику уопште. Таква несрећна ситуација даље би ослабила двопартијски систем и довела би до наглог пораста у политичкој напетости у Сједињеним Државама. Готово 30 процената гласача незадовољни су са обе партије. Хамфријева номинација вероватно би значила да би Никсон, уколико га републиканци кандидују, победио. Многи демократи једноставно неће да гласају за Хамфрија, јер на њега гледају као на помагача председника Џонсона. У другу руку, добије ли Рокфелер, чудом, републиканску номинацију, он би поразио било ког демократског кандидата. Али, Хамфри је једини демократски кандидат, кога би Никсон могао да порази.“⁸³

Резигнираност бирача, посебно интелигенције и омладине, како је писала београдска штампа, значајан је феномен избора 1968. године. Истраживања јавног мњења су показивала да је „антистраначким“ кандидатима, Макартију и Рокфелеру, популарност расла како су им опадале шансе унутар сопствених странака. Пишући о изгледима „либерала“ Макартија, Кенедија и Рокфелера,⁸⁴ као њихова главна препрека означена је „страначка машина“ – израз који је такође постао опште место у анализама и коментарима.⁸⁵ Без њене подршке, популарност међу бирачима и богатство које су могли употребити у кампањи нису пуно значили. О Кенедијевом почетном успеху *Политика* је писала:

„Силовита ’блиц-кампања’ није донела жељену ’блиц-победу’, али је и овакав, релативно скроман успех, улио доста страха Кенедијевим љутим противницима. Нарочито конзервативној страначкој ’машини’ демократа која се, после повлачења Линдона Џонсона, у већини окупља око Хјуберта Хамфрија.“⁸⁶

83 „После мртвог Роберта Кенедија – шта?“, *НИН*, 23. јун 1968, 4.

84 Вероватно је таква репутација довела до грешке коју су направиле *Недељне новости*, стављајући Рокфелера међу демократске кандидате: „И Рокфелер кандидат?“, 3. март 1968, 4.

85 „Макарти против Џонсона“, *Вечерње новости*, 9. март 1968, 7; „Шансе кандидата за Белу кућу“, *Борба*, 24. март 1968, 5; „Артур Милер о немирној Америци“, *Борба*, 31. март 1968, 6; „Кенеди надмашио Макартија“, *Борба*, 9. мај 1968, 1.

86 „Кенеди први у Индијани“, *Политика*, 9. мај 1968, 3.

О Рокфелеровим шансама: „Тако један њујоршки политичар каже: ’Чини ми се да би Никсон могао бити прави кандидат. Не видим ко га може зауставити. На конвенцији ће главну реч опет водити они исти људи који су 1964. године изабрали Голдвотера. А они желе Никсона.’“⁸⁷ У том контексту су успеси миљеника београдске штампе, сенатора Макартија, називани „подвигом“. Усамљен у својој доследности и „политичкој неконвенционалности“, једини без значајнијих средстава, успео је да промени политичку сцену: Кенеди је ушао у трку, а Џонсон се повукао. „Изнад свега, Макарти је донео Америци талас ’нове политике, у којој улоге тумаче, иако не главне, милионске масе бирача, они људи који су до јуче били само објекат у игри страначких шефова и великог бизниса.“⁸⁸

Утицај крупног капитала означен је као друга велика „девијација“ америчке демократије. Не само да су кампање постајале све скупље због све веће потребе промоције на телевизији, него се капитал и сам питао о избору кандидата. Тај избор је, према написима, био Никсон, који је утрошио рекордних 20 милиона долара на кампању и – победио.⁸⁹ Целе године се спекулисало о томе како магнати са Вол Стрита окрећу леђа Вијетнамском рату и како су у целини против већих буџетских давања, што је била политика демократа. „Скупоћа“ избора водила је нетранспарентности, односно корупцији, а то је дало прилику Драгану Марковићу у *Борби* да скицира капиталистичку, а затим и потрошачку природу америчког друштва у чијем оквиру се изборна трка одвијала:

„Јавност, међутим, не зна и неће никад сазнати колико је тачно зелених новчаница убачено у игру која се зове ’америчка изборна демократија’. Не зна и неће знати, јер закон то не предвиђа. (...) Ако се неко међу читаоцима случајно још пита ко у крајњој консеквенци највише покрива ове баснословне издатке, да га подсетимо: обични амерички грађани – не само својим директним прилозима у изборне фондове, него пре свега куповином робе и услуга пословног света који стоји иза већине кандидата.“⁹⁰

Затим и:

87 „Велика игра Нелсона Рокфелера,“ *НИН*, 28. јануар 1968, 15.

88 „Макарти није поражен,“ *Борба*, 21. септембар 1968, 8.

89 „Волстрит окреће леђа рату?,“ *Борба*, 9. март 1968, 3; „Колико кошта фотеља,“ *Илустрована политика*, 26. март 1968, 8; „Никсон – кандидат бизнисмена,“ *Борба*, 7. мај 1968, 2; „Како се купују избори,“ *Борба*, 17. мај 1968, 4; „Џепарац,“ *Недељне новости*, 26. мај 1968, 14; „Ко бира председника?,“ *Недељне новости*, 18. август 1968, 15; „Никсон, фунта, долар,“ *Борба*, 2. септембар 1968, 11; „Пошто председник?,“ *Недељне новости*, 6. октобар 1968, 15; „Осцилације курсева нада,“ *Борба*, 27. октобар 1968, 2; „Никсон најбогатији,“ *Недељне новости*, 24. новембар 1968, 14.

90 „Све скупљи пут до Беле куће,“ *Борба*, 16. новембар 1968, 13.

„Све је овде окренуто купцу. Од политике до ауспуха. Избор председника, гувернера, сенатора, конгресмена – то је трговина као и свака друга. Роба се нуди, продаје преко ТВ и радио реклама, новинских огласа, плаката, пословних обећања, корупције. Купите Ричарда Никсона, јер он ће оздравити болесну америчку унутрашњу и спољну политику. Купите Хјуберта Хамфрија, јер он није конзервативац Никсон, он је либералац, бивши либералац. Купите Џорџа Валаса – он ће у САД завести ред и мир (расистички ред и полицијски мир) а у Вијетнаму ће окончати рат, по могућности силом оружја... Сто двадесет и нешто милиона купаца определиће се око председничке робе 5. новембра. (...) Америчко друштво, то је и брига, пажња према човеку-купцу.“⁹¹

На први поглед, ови Марковићеви текстови представљају пуко исмевање америчке политичке праксе, али су и суптилна одбрана политичке демократије и плуларизма, истицањем важности јавности, слободног избора и, коначно, грађанина. Штавише, нема ниједног текста који би доктринарно нападао амерички систем, иако су истицани „апсурди“, „цинизми“ и „ироније“ у њему. Ако је београдска штампа користила не пуно ласкаве изразе, попут „позоришта“, „карневала“, „циркуса“, „представе“, за описивање изборног тока, то је учинила да омеђи посебну политичку сферу, у којима су се ти избори одигравали. Ако се правила разлика између политике и „политизирања“, то је било да се представи изнијансирана леза личности. На једном крају су били тренутни и изабрани председник, „шампион“ политизирања Џонсон⁹² и „само вешт тактизер“ Никсон⁹³, а на другом предводник „либералне, мирољубиве и младе Америке“⁹⁴, Јуџин Макарти, или сенатор Вилијам Фулбрајт, „бич који шиба Џонсонову администрацију“⁹⁵.

Било је, наравно, директног ниподаштавања и исмевања феномена америчке демократије, попут истраживања јавног мњења. Коментатор *Илустроване политике* је писао да су „галуповци“ определили изборе својим „причама“ о сигурној Никсоновој победи.⁹⁶ Додуше, коментатор је у истом полушеретском тону писао да је штета што се избори у Америци не одржавају сваке године, јер би председник прво пола године био „нов и све би било лепо“, а друго пола године би „мислио на одлазак“, као Џонсон.⁹⁷ Али, политички спектакл изборне кампање

91 „Човек – то је купац“, *Борба*, 1. новембар 1968, 3.

92 „Џонсоново политизирање на велико“, *Борба*, 3. фебруар 1968, 15; „Џонсоново 'било где'“, *НИН*, 5. мај 1968, 13.

93 „Енигма мањинског председника Никсона“, *Борба*, 9. новембар 1968, 9.

94 „Јуџин Макарти“, *Борба*, 6. април 1968, 8.

95 „Профил храбрости“, *НИН*, 7. јануар 1968, 3.

96 „Галупова победа“, *Илустрована политика*, 12. новембар 1968, 7.

97 „Сува штета“, *Илустрована политика*, 24. децембар 1968, 7.

изазивао је првенствено доброћудно занимање. Учествовање познатих личности, глумаца и певача, бележено је увек приликом извештавања са страначких конвенција и митинга. *Политика* је, рецимо, извештавала о демократској конвенцији у пет текстова и објавила три слике: Едварда Кенедија, Ширли Меклејн и победника Хамфрија, док је *Борба* пренела део обраћања Џона Вејна на републиканској конвенцији. Или, приликом описивања завршнице Хамфријеве кампање, *Борба* је писала које су све холивудске звезде учествовале и закључила да је његов „шоу“ био бољи од Никсоновог, који је због свог „пословично непривлачног лица“ избегавао телевизију и користио радио.⁹⁸ Нису изостале ни фотографије супруга и деце кандидата у слављу и тузи изборне ноћи. Кандидати се у текстовима често колоквијално називају „Дик“, „Боби“, „Џин“, „Роки“, а присутне су и такве тривијалности као извештавање *Недељних новости* о „реваншу“ Патрише Никсон према Џеки Кенеди: Пат постаје „прва дама“, а Жаклина одлази из земље.⁹⁹ Символи двеју странака, магарац и слон, налазе се у страним, као и домаћим карикатурама (види испод), па је *Борба* чак објавила кратко објашњење о „пореклу симбола политичких странака у САД“.¹⁰⁰

Закључак

Публицитет и третман који су амерички председнички избори имали 1968. године у београдској штампи свакако превазилази уобичајено извештавање о политичким кретањима унутар једне земље, па макар и водеће суперсиле. У специфичном хладноратовском тренутку и поремећених америчко-југословенских односа, у време велике огорчености на Сједињене Државе, београдска штампа је афирмативно писала о тамошњој незадовољној јавности, друштвеним покретима и либералним кандидатима. Може се претпоставити да је тако изнијансиран поглед на америчку унутрашњу политику учио читаоце политичком плурализму. Изјаве, коментари, анализе, карикатуре преносиле су дух полемичности и грађанске еманципације. Такође се може указати да је инсистирање на повезаности унутрашње и спољне политике даље политички образовало читалаштво. Ипак се тадашња „публика“ врло срчано бавила великим светским темама, као и тадашња држава уосталом. Ако се спољнополитичка оријентација СФРЈ променила након инвазије на Чехословачку, то се ни на који начин није одразило на писање београдске штампе о Сједињеним Државама, а извештавање о изборима пратило је динамику самих избора. То се

98 „Избори,“ *Борба*, 6. новембар 1968, 12.

99 „Пат се свети Жаклини,“ *Недељне новости*, 1. децембар 1968, 15.

100 *Борба*, 1. септембар 1968, 7.

може објаснити професионалним интегритетом новинара и уредника, али подразумева и један степен аутономије штампе у односу на државу. Највећи познавалац Сједињених Држава, Александар Ненадовић је наредне, 1969. године постао главни уредник *Политике*. Славољуб Ђукић сматра да је у то време достигнут „највиши професионални ниво у југословенском новинарству“.¹⁰¹ Касније је страдао у прогону српских „либерала“ и годинама му је било забрањено да потписује своје текстове.¹⁰²

Огромна количина новинских написа можда не говори довољно о неком посебном интересовању београдске штампе за ове изборе пошто је то била тема од светског значаја. Природа тих написа, међутим, пружа довољно доказа да је интензивно новинарско бављење овом темом имало у себи нечег „програмског“, због изванредног утицаја стране штампе, које се огледа у преузимању текстова, цитирању аутора итд., али и у преузимању терминологије, полемичности и „духа“ демократичности, слободе од ауторитета.

Политички аналитичари, утицајни коментатори, истраживање јавног мњења као фактор политике – све су то феномени са којима се читаоци београдске штампе неће сусрести у свом непосредном искуству још деценијама. Схватање практичне политике као моралне или доктринарне категорије свакако није озбиљније уздрмано слободнијим извештавањем или преузетим текстовима. Јер, укупно узев, слика Америке, посматрана кроз изборну кампању, се више уклапа у слику „пропасти трулог Запада“ него модела за углед. Међутим, критике изборног и политичког система Сједињених Држава преузимане су од Американаца самих и апострофирале су одступања од „слободног и фер такмичења“ са позиција либералне представничке демократије, а не са марксистичких или комунистичких позиција. Нападане су деформације прокламованог идеала, а не сам идеал. Тако је Александар Ненадовић баш у првомајском троброју *Политике* писао: „Америчка политичка демократија није тако безобзирно испражњена као што изгледа у неким квазиреволюционарним и квазимарксистичким шемама“.¹⁰³

Иза велике пажње београдске штампе посвећене процесу америчких председничких избора стајало је једно, основно питање: ко ће бити следећи председник САД? Ко ће у будућности владати, чији ће се концепти наметнути, како ће изгледати америчка политика? Шта ће бити ако се догоди да победи „чврсторукаш“ Валас? Да ли могу победити либерали, „кандидати мира“? Како ће изгледати ако не дође ни до какве велике промене? Од тога је зависило разрешење акутних међународних

101 Slavoljub Đukić, *Slom srpskih liberala* (Beograd: Filip Višnjić, 1990), 230.

102 Ibid., 232.

103 „Умирање једне легенде,“ *Политика*, 30. април – 2. мај 1968, 5.

питања, као и саме америчке „кризе“, што су теме које су биле у жижи интересовања, али то по себи не може објаснити свеобухватно и изнијансирано праћење изборног процеса, који је домаћој јавности био стран, на моменте сигурно и егзотичан, а увек узбудљив.

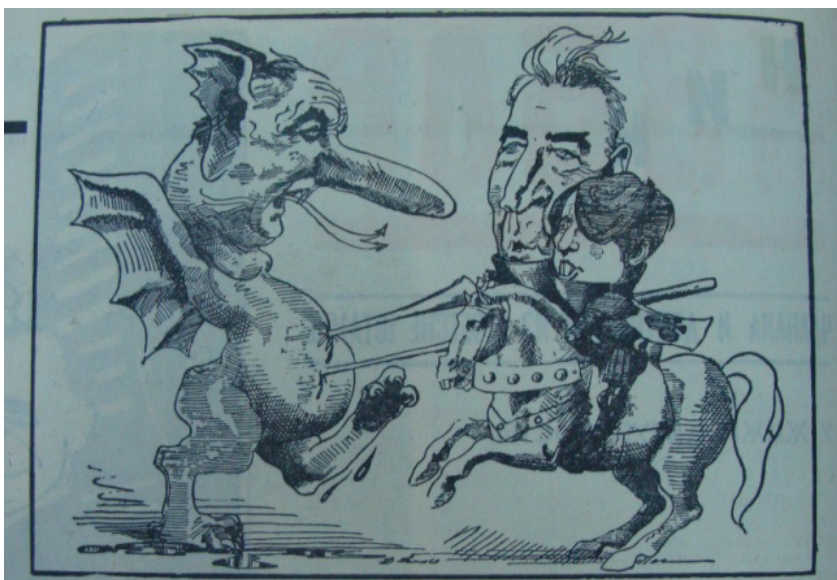
Питање „ко ће бити следећи председник САД?“ открива фундаментални феномен слободних избора и демократије: институционалну смену власти кроз слободно и фер такмичење, што је све било страно политичкој теорији и пракси социјалистичке Југославије. Отворена борба и оштра критика су у демократији не само *дозвољене* него и пожељне, а корените промене *могуће*. Критике које су америчкој администрацији упућивали и водећи амерички новинари и водећи амерички политичари показале су се убојитијим јер долазе изнутра, а оне су показивале и разлику између владе, односно државе, и народа, односно друштва, као и мноштво партикуларних а *легитимних* интереса унутар њега, „поготово у земљи која је много пута доказала да је све само не доктринарна,“ како је писала *Политика*.¹⁰⁴

Они на америчкој политичкој сцени и у америчком друштву који су били за мир, правду и једнакост имали су исту лозинку – били су „либерални“. Тај придев се увек налазио у низу других моралних суперлатива, као што се види из два случајно одабрана примера у *Борби*, листу Социјалистичког савеза радног народа Југославије: „либерална, мирољубива и млада Америка“, односно „либерална, млада, сиромашна, црна Америка“.¹⁰⁵ Међу анализираним текстовима водеће београдске штампе, реч која је највише пута поновљена у позитивном контексту, била је проскрибована у Југославији четири године касније.

104 „Авет рата на берзама,“ 7. март 1968, 1.

105 „Јуџин Макарти,“ *Борба*, 6. април 1968, 8; „Ко су убице?“, *Борба*, 8. јун 1968, 9.

Илустрације из штампе¹⁰⁶

(1) НИН, 26. мај 1968, 14.

(2) Хамфри: „Родио сам се шефе. Да ли бисте били љубазни да ми се скинете с леђа?“, *Борба*, 3. август 1968, 3 и *Политика*, 18. август 1968, 6.

106 Стране карикатуре 1–4, домаће карикатуре 5–8.

(3) Џонсон: „А сад једну за оне што нису ту...“ (на броду: демократско расуло), *Борба*, 1. октобар 1968, 3.

(4) Расположење бирача: „Испитујете јавно мњење? Е па ја сам 50-процентно против Никсона, 50-процентно против Хаамфрија и стопроцентно против Валаса, а ви видите где то спада...“, *Борба*, 21. октобар 1968, 3.

(5) „Изборна трка“, *Вечерње новости*, 2. април 1968, 2 (П. Кораксић).

(6) Сиромаштво: „Џентлмени, да ли ћете ме тако волети и после избора?“, *В. новости*, 31. август 1968, 2 (Р. Гузина).

(7) Амерички избори: „Право да ти кажем, свеједно ми је. – И мени.“, *В. новости*, 6. новембар 1968, 2 (Р. Гузина).

(8) „На западу ништа ново“, *В. новости*, 18. новембар 1968, 2 (Р. Гузина).

Извори:

Борба (1968–1969)

Вечерње новости (1968)

Илустрована политика (1968)

Комунист (1968)

Недељне новости (1968)

НИН (1968–1969)

Политика (1968–1969)

Литература:

Богетић, Драган. „Југославија у хладном рату.“ *Историја 20. века* 2 (2008): 315–369.

Bogetić, Dragan. *Jugoslovensko-američki odnosi 1961-1971*. Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2012.

Brinkley, Alan. and Ellen Fitzpatrick. *America in Modern Times: Since 1890*. New York: McGraw-Hill, 1997.

Gredelj, Stjepan. *S onu stranu ogledala. Istraživanje promena modela komunikacije u jugoslo-venskom društvu na osnovu analize sadržaja pisanja listova BORBE i POLITIKE u periodu od 1945. do 1975*. Beograd: Istraživačko-izdavački centar SSO Srbije, 1986.

Dallek, Robert. *Lyndon B. Johnson: Portrait of a President*. New York: Oxford University Press, 2004.

Димић, Љубодраг. „Година 1968 – исходиште нове југословенске спољнополитичке оријантације.“ у: *1968 – четрдесет година после*, 339–375. Београд: Институт за новију историју Србије, 2008.

Đukić, Slavoljub. *Slom srpskih liberala. Tehnologija političkih obračuna Josipa Broza*. Beograd: Filip Višnjić, 1990.

Jakovina, Tvrtko. „Where Has War for Hearts and Souls Gone? The United States of America and Liberals in Yugoslavia in 1960' and Early 1970'.“ In *125 Years of Diplomatic Relations between the USA and Serbia*, 149–164. Belgrade: Faculty of Political Sciences, 2008.

- Logevall, Fredrik. „The Indochina Wars and the Cold War, 1945–1975.“ In *The Cambridge History of the Cold War. Vol. 2: Crises and Detente*, 281–304. New York: Cambridge University Press, 2010.
- Parks, Henri Bemford. *Istorija Sjedinjenih Američkih Država*. Beograd: Rad, 1986.
- Suri, Jeremi. „Counter-cultures: the rebellions against the Cold War order, 1965–1975.“ In *The Cambridge History of the Cold War. Vol. 2: Crises and Detente*, 460–481. New York: Cambridge University Press, 2010.
- Tindall, George Brown, and David E. Shi. *America: A Narrative. Vol. 2*. New York: W. W. Norton, 2007.
- Hobsbaum, Erik. *Doba Ekstrema: Istorija Kratkog dvadesetog veka 1914–1991*. Beograd: Dereta, 2002.
- Šulcinger, Robert D. *Američka diplomatija od 1900. godine*. Beograd: Udruženje za studije SAD u Srbiji, 2011.

Summary

Dario Pikulić

U.S. Presidential Elections 1968 and Belgrade Press

Keywords: American-Yugoslav relations, American presidential elections, US political system, Belgrade press, Serbian liberals, Vietnam War, Year 1968

This article thoroughly examines reports and comments Belgrade press made about American presidential elections in 1968. Sources used were most prominent and influential of the Belgrade Press: three leading daily newspapers and four weekly newspapers (one of them being only weekend edition of one of the daily newspapers and one – *The Communist* – being included as indubitably ideologically ‘correct’). It is shown that analyzed press was profoundly interested in all aspect of the campaign. It followed not only leading candidates as Nixon and Humphrey, but Wallace, McCarthy and Robert Kennedy as well. Belgrade press looked to foreign as well as domestic impacts of presidential elections and campaign. The sheer number of texts reveals extraordinary interest of the Belgrade public for the subject, yet profound analyses they mostly contain show even deeper reflections of American politics and the American political system in general. Considering this was a period of great unpopularity of American engagement in the Vietnam War and, furthermore, ideological and political differences between the United States and Yugoslavia, enormous interest shown is indicative for both freedom of press in socialist Yugoslavia and its genuine democratic tendencies. This raises a question of very nature of socialist regime in Yugoslavia in late sixties.

Рад је примљен 15. септембра 2014, измењен 15. децембра 2014 и прихваћен за објављивање 22. децембра 2014. године.

